

MEGNYIRBÁLT SZAVAK.

Nincs szándékomban azokat az apróra metélt szavakat koszorúba founi, amelyek Helmeczy Mihály és társainak szómetsző műhelyéből kerültek ki, vagy amelyek a *Szócsintan* szabványai szerint készültek. Csupán azokról a hosszúra nyúló idegen szókról akarok egyetmást mondani, melyeket a nép- és köznyelv olyformán zsugorított össze, hogy egyiknek a kezét, másiknak a lábát, farkát kurtította meg.

Igaz, hogy csak gyér számban jelentkeznek ilyen eltörpült szóalakok, de elég érdekes mindegyik; megérdemli, hogy némi figyelemre méltassuk.

Simonyi az elvonással kapcsolatban magyarázta ezt a sajátos jelenséget (Nyr. 29:485). Magyarázatának megvilágítására ilyen szófelezéseket említ: *prepa(randista)*, *cisztër(cita)*, *pasas(ér)* sat. Zolnai Gy. is szóvá tette egy ízben (Nyr. 19:560). Többek között ezt a két szóalakot idézi a Mátyus föld nyelvéből: *burgi*, *kaci*. Egyik a *burgundia*, másik a *kacabajka* kicsinyítése. »E két szó — úgymond Zolnai — a rövidülésnek azt a módját tünteti föl, midőn a nyelv több szótagra terjedő idegen szóból elegendőnek tartja az első szótag megtartását, a többit pedig a keresztnevekben is nagy szerepet játszó *i* végzettel pótolja.«

Így teremtette a nyelv a nagyszámú *i* végű szavak képére és hasonlatosságára Nógrád, Gömör és Csík megyében a *bugyi(lláris)*, *piri(spiritus)* csonka szavakat, s itt az *i* nem kicsinyítő, hanem az eredeti szóalakhoz tartozik. Ilyenek még: *princi(pális)*, *bici(kli)*. Az első ifj. Hombár Mihály és kartársainak szavajárása, az utolsót pedig a Borssz. Jankó országszerte ismert szobalánya, Jucika, mondogatja: Hisz dreszben a hölgy, Ha *bicire* ül (BJankó 99. évf. 1. sz.). Én megkeresem Majd tizszeresen A *bici*-adót (u. o.). Meglehet, hogy itt csak költői szabadság, de magam is hallottam az Andrássy-úton: Jaj, de szépen *bicizik* ez a hölgyike!

Találunk a közbeszédben némcsak *i*-re végződő megnyirbált szavakat, hanem ilyeneket is: *fráj(-la)*, *Fräulein*), *pikk(oló)*. »Én csak *frájja* vagyok az asszonyomnak.« — Mikszáth (FLapok 21:515) és a MTsz. tanúsága szerint így beszél a cicus, akinek Bildungja van. Mit para(ncsol)? — kérdi a kávéházi pincés. Egy *pikk* — felel a vendég röviden és méltóságosan.

Három csoportba oszthatjuk a megnyirbált szavakat, aszerint, amint elül, hátul vagy középen vannak megnyirbálva. Az első csoportba tartoznak: *berdó* (*halt wer da?* kaszárnyai szó), (*ser*)*bili* (gyermekszó), (*ci*)*gáró*, *garci* (cigaretta, bajai diákszó, Nyr. 26:190) és a Simonyi idézte (*já*)*cintus*. Föltűnő, hogy a magyar nyelv, mely az idegen szónak is rendszerint az első tagját hangsúlyozza, elhanyagolta a fönti szavaknak első részét. Úgy látszik itt az idegen hangsúlyozás erősebb volt a magyarnál. — A második csoportba tartoznak: *csebogár*, *csibogár*, *cseri*, *csere* (bogár, Palóc vid.

Nyr. 23:285), *éskérep* (eskaraplya, MTsz. ol. *scarabeo*), *durkó* (duránci szilva Rimaszombat, Nyr. 10:88); *kupi* (rosszhírú ház, debreceni diákszó, Nyr. 25:457); *szuff* (sufficiens, bajai diákszó, Nyr. 26:190), *bide* (pedellus, uo.) *manesi*, *manka* (mangalica kicsinyítője, Arany J. Arist ford. Achorn, 767), *pesztra* (pesztonka, Tisza vid.), *spór* (sparherd, Vécs, Heves m.), *zsalu(-gáter, jalou(sie)gatter)*, *vice, vici* (viceházmester), *rumi* (rumunyi, cigány), *rumok, romok* (románok Nyr. 29:92). — A harmadik csoportba tartozik: *konf(ortáb)li(s)*. Ezt a gyakori használat rántotta össze, úgymint a *mics(oda) ?*, *mé(ltó)ztatik*, *fő(tisztelendő) úr*, *nagysá(go)s uram* és más efféléket. Amint a fent említett példákból kitűnik, nem igen szereti a magyar az idegen csemetét, és ha mégis betolakodik hozzá, addig nyomorgatja a testét, amíg féllábara sántikálni kezd. Ha csak módját ejtheti, átidomítja minden porcikáját és magyar gúnyába öltözteti. Így képződtek az ilyen népetimológiai esonkítások: *angyal* fű: angyélika; *cirok* bogár: philoxera; *füzér*: visierstab; *petri* olaj: petróleum; *petruska*: petrezselyem; *répa, réparágó*: praeparandista (Baja, Nyr. 26:190).

Különös figyelmet érdemelnek azok a megnyirbált helynevek, melyeket ugyancsak a népetimológia szerkesztett. Így lett *Strigoniumból* *Esztergom*, *Scharpendorf*ből *Sárpatak*, *Zackendorf*ből *Csákány*, *Siegraben*ből *Szikra*, *Levantove*ből *Elefánt*. (Lásd bővebben Kúnos J. értekezését A helynevekben lévő népetimológiáról Nyr. 13. k.)

A *Dani*, *Miki*-féle becéző keresztnevek formája szerint néha a vezetékneveket is megrövidíti a közbeszéd. Szomaházy és Keszler nevének végső részét elsikkasztják az újságírók és csak azt mondják egymás között: *Szoma*, *Keszi*; Mednyánszkyt pedig, a híres festőt, *Medi*-nek hívja a bohém-világ (A Hét I. 413). Mind a három kedveskedő megszólítás. Volt egy német nevű tanuló társam, *Rubinstein*, akit *Ruby*-ra magyarosított az ifjúság; jámbor atyámfiat pedig, az öreg *Sichermant*, aki itt lakik a tőzsomszédságomban, némi kicsinyléssel *Zichy*-nek nevezi Izrael népe.

Sokszor azonban természetellenes úton formálódnak a csonka szóalakok. Némely vidéken mondvacsinált vagy erőszakos rövidítések is beszívárognak a köznyelvbe, de csak ideig-óráig maradnak életben. Feleségemtől hallottam, hogy az ő tanuló társai így beszéltek: Mi lesz uzsonnára? Tízért *szal(ámi)*, ötért *szaf(aládé)*. Tudtommal manapság már sehol sem használják ezt a rövidítést.

Félre ne értsenek valahogy, tisztelt szómetsző uraim, akik néhai való Helmeczy Mihály nyomdokain haladva, szeretnék a többtagú szókat körülmetélni. Ezennel kijelentem, én nem azért vettem boncoló kés alá a megnyirbált szavakat, hogy önök ezek után vérszemet kapva, a hosszúra nyúló szavakat nyakra-főre megnyirbálják.

HEVES KORNÉL.